Een nieuw beroep?

Over identiteit en opleiding van de av-archivaris

Gonnie Oosterbaan

Audiovisuele archivering is het veiligstellen van het audiovisuele erfgoed. Over het belang en de noodzaak daarvan is iedereen het inmiddels wel eens. Maar wie moeten dat doen? Ofwel: wat is en doet een av-archivaris? En waarin onderscheidt hij zich van andere beheerders van cultureel erfgoed, zoals archivariissen, museologen en bibliothecarissen? Op die vragen gaat Gonnie Oosterbaan, werkzaam bij het Nederlands Audiovisueel Archief, in. Bovendien besteedt ze aandacht aan welke rol beroepsorganisaties, universiteiten en archieven kunnen vervullen in de profilering en professionalisering van het beroep van av-archivaris.

Om tot een definitie van een av-archivaris te komen, moeten eerst drie andere vragen worden beantwoord: wat zijn audiovisuele media, wat is het audiovisuele erfgoed en wat is archivering?

Voor het begrip audiovisuele media zijn vele definities in omloop. Soms wordt het omschreven in termen die aangeven wat het *niet* is, bijvoorbeeld 'niet-boekmaterialen'. De afbakening van audiovisuele media hangt af van de omgeving. Discussies binnen het Audiovisual Archiving Philosophy Interest Network (AVAPIN), een informeel internationaal netwerk van zestig geluids- en filmarchivariissen, hebben de volgende definitie opgeleverd:

'Audiovisual media are works comprising reproducible images and/or sounds embodied in a carrier, whose:

- recording, transmission, perception and comprehension usually requires a technological device;
- visual and/or sonic content has linear duration;
- purpose is the communication of that content, rather than use of the technology for other purpose."

Deze definitie geeft geen uitsluitel over het begrip. Hoe ruim mag je bijvoorbeeld de term 'werk' ('works') interpreteren? Er zijn vele verschillende materialen en werken die voldoen aan deze definitie: alle conventionele geluidsoptnamen, pianorollen, films met of zonder geluid, fotostills (*frame enlargements*) uit films, video's, en nieuwe digitale media als videospel-

letjes en multimedia-cd-roms. Foto's vallen niet onder de definitie, maar kunnen wel een belangrijk deel uitmaken van het audiovisuele erfgoed. Van dat laatste begrip luidt de AVAPIN-definitie:

- 'The audio-visual heritage includes, but is not limited to, the following:
- recorded sound, radio, film, television, video or other productions comprising moving images and/or recorded sounds whether or not primarily intended for public release;
 - objects, materials, works and intangibles relating to the audiovisual media, whether seen from a technical, industrial, cultural, historical or other viewpoint; this shall include material relating to the film, broadcasting and recording industries, such as literature, scripts, stills, posters, advertising materials, manuscripts, and artefacts such as technical equipment or costumes;
 - concepts such as the perpetuation of obsolescent skills and environments associated with the reproduction and presentation of these media."

Deze laatste definitie is minstens zo belangrijk als de eerste. Audiovisuele archieven stellen immers het audiovisueel erfgoed veilig voor toekomstige generaties en zorgen dat dit erfgoed toegankelijk is. Een belangrijke vaststelling is dat tot het audiovisuele erfgoed niet alleen de al dan niet voor publieke vertoning bedoelde audiovisuele materialen gerekend worden, maar ook alle objecten, materialen, werken die betrekking hebben op de audiovisuele materialen zelf, zoals literatuur, scripts, stills, posters, advertenties, manuscripten en artefacten als apparatuur of kostuums. Ze worden verzameld omdat ze deel uitmaken van de historische context van de gearchiveerde audiovisuele materialen.

Een definitie van 'audiovisueel archief' zou kunnen zijn: 'Een organisatie of onderdeel van een organisatie die zich richt op het verzamelen, beheren, instandhouden en toegankelijk maken van een collectie audiovisuele media en het audiovisuele erfgoed.' Dat betekent dat een filmdistributeur of videotheek die alleen films of video's verhuurt of verkoopt, geen audiovisueel archief is. Wel laat de definitie ruimte voor verschillende typen audiovisuele archieven: film-, geluids-, radio- of televisiearchieven; commerciële of openbare (non-profit) archieven; archieven gespecialiseerd in bepaalde genres (bijvoorbeeld bioscoopjournaals) of onderwerpen (de eigen stad of streek). Binnen het Nederlands Audiovisueel Archief zijn enkele naar medium of herkomst onderscheiden archieven samengebracht in één organisatie.

Een av-archivaris (of, in de engere zin, een film- of geluidsarchivaris) houdt zich dus professioneel bezig met de archivering van audiovisuele materialen. Volgens de definitie van het AVAPIN:

'An audio-visual archivist is a person occupied at a professional level in an audiovisual archive, in the building, refining, control, management or preservation of its collection; or in the provision of access to it, or the serving of its clientele.'

Specifieke kwalificaties

De praktijk leert dat mensen die zich av-archivaris noemen, verschillende achtergronden hebben. Sommigen zijn academici en hebben het archiefwerk in de praktijk geleerd. Anderen hebben een opleiding die aansluit op een specifiek archiveringsgebied, bijvoorbeeld archief-, bibliotheek- of informatiewetenschap, of een technische opleiding. Veel activiteiten binnen een audiovisueel archief hebben overeenkomsten met die in andere instellingen die cultureel erfgoed beheren, zoals musea, archieven en bibliotheken. Er moet met kennis van zaken een collectie worden opgebouwd, beheerd en toegankelijk gemaakt. Aan welke specifieke eisen moet een av-archivaris voldoen om zijn werk naar behoren te kunnen doen?

Het belangrijkste dat een av-archivaris onderscheidt van collega's als museologen, bibliothecarissen en informatiebeheerders komt voort uit de bijzondere eigenschappen van de audiovisuele media. Veel audiovisuele dragers zijn kwetsbaar en onderhevig aan fysisch of chemisch verval. Een werk op een audiovisuele drager wordt gedurende zijn bestaan soms vele malen overgezet op een nieuwe drager. Griffiths klassieker *THE BIRTH OF A NATION* werd in 1915 uitgebracht op nitraatkopieën, vanaf de jaren vijftig was hij in cinemateken en filmmusea te zien op acetaatdragers, terwijl polyester de toekomst lijkt voor filmprojectie. Daarnaast is *THE BIRTH OF A NATION* ook op elektronische dragers als video en dvd gedistribueerd. Een soortgelijke ontwikkeling hebben ook oude geluidsopnamen doorgemaakt, die van wasrol via grammofoonplaat of audiocassette naar cd zijn verplaatst. Deze veelvuldige veranderingen van dragerformaten en bijbehorende apparatuur maken dat er tussen conservering van artefacten, zoals museale objecten, en die van beeld en geluid een belangrijk verschil bestaat.⁶ Een van de taken van een av-archivaris is, onvermijdelijk, het overzetten van een werk op andere drager. Dat moet hij zoveel mogelijk met behoud van alle eigenschappen van het oorspronkelijke doen. Zowel technische als inhoudelijke kennis is derhalve fundamenteel voor een av-archivaris.

In dat proces moet de av-archivaris een langetermijnvisie op het gebied van de toegankelijkheid laten prevaleren. Het gaat immers om behoud en blijvende toegankelijkheid, niet om toegankelijkheid en exploitatie op korte termijn.

Audiovisuele media vertegenwoordigen een toenemend commercieel belang, meer dan andere cultureel-erfgoeddragers. Met de archivering ervan is steeds meer geld gemoeid, dus moet een av-archivaris beschikken over kennis van de gebruikers en de gebruiksmogelijkheden van het materiaal. Speciale aandacht op dit gebied verdient de gecompliceerde eigendoms- en auteursrechtproblematiek.⁷

Een van de belangrijkste taken is misschien wel het ontsluiten van de inhoud van een audiovisueel werk in een catalogus. Dat is zo belangrijk omdat audiovisuele media niet gemakkelijk even 'door te bladeren' zijn. Ontsluiting is een arbeids- en kennisintensief werk. Nieuwe, digitale, technologieën maken het snel doorzoeken van beeld en geluid mogelijk, maar zijn nog duur en niet op grote schaal toepasbaar. Bovendien brengen ze ook nieuwe problemen met zich mee. Het gevaar van verlies van authenticiteit van het oorspronkelijke werk is er daar een van. De av-archivaris moet alle belangen die op het archief afkomen zorgvuldig kunnen afwegen, en alles doen wat nodig is voor het behoud van het materiaal en doen wat mogelijk is voor de toegang ertoe.

Beroepsgroep

Maken deze specifieke kennisgebieden de av-archivarissen daarmee tot een aparte beroepsgroep? Daarvan is pas sprake bij een eigen kennisdomein, beroepscodes, terminologie, methoden, standaarden en procedures. In ieder geval is het bestaan van beroeps- of vakorganisaties belangrijk. Zij bepalen samen de inhoud en begrenzing van een beroep.

Enkele uitzonderingen daargelaten, kwam het systematisch archiveren door daartoe opgerichte instellingen pas in de jaren dertig van de vorige eeuw van de grond. In 1938 werd de *Fédération Internationale des Archives du Film*, kortweg *Fiaf*, opgericht. Pas in de jaren zestig raakte men door drongen van het belang van audiovisuele archivering. Instellingen die archiefwerk verrichtten, gingen zich internationaal organiseren om gezamenlijk meer maatschappelijke steun te krijgen. Zo ontstonden de *International Association of Sound Archives*, kortweg *IASA*, in 1969, en de *Fédération Internationale des Archives de Télévision* (*Fiat*) in 1977.⁸ Ook bij bestaande organisaties als de *International Federation of Library Associations* (*IFLA*) en *International Council of Archives* (*ICA*) drong pas toen het besef door dat naast de vertrouwde traditionele papieren bronnen in bibliotheken en archieven, ook audiovisuele media belangrijke bronnen waren. Binnen de organisaties werden aparte av-secties opgericht, waarin men zich richtte op de ontwikkeling van kennis over audiovisuele media en de archivering daarvan. Toch zijn er nog altijd nauwelijks echte be-

roepsorganisaties van audiovisuele archivariissen. De Association of Moving Image Archivists (AMIA), een oorspronkelijk Noord-Amerikaanse en nu in toenemende mate internationaal opererende beroepsorganisatie van filmarchivarissen, is een van de zeer weinige.

Bovengenoemde organisaties behoren tot de Non-Governmental Organisations (NGOs) van de Unesco, waar kennisontwikkeling op het gebied van audiovisuele media en archivering ervan in zogenoemde Round Table Meetings speciale aandacht krijgt. Ook beroepsontwikkeling en opleiding staan sinds 1980 op de agenda. Daaruit zijn enkele publicaties voortgekomen.⁹

In Nederland roerden de av-archivierders zich eind jaren tachtig, toen de grote audiovisuele archieven gezamenlijk actie ondernamen om meer overheidssteun te krijgen. Dit intensieve onderlinge contact leidde tot de oprichting van de Nederlandse Vereniging van Audiovisuele Archieven. Eind 1993 is deze vereniging overgegaan in een nieuwe sectie van de Koninklijke Vereniging van Archivariissen in Nederland (KVAN), de sectie Audiovisuele Archieven. In 1986 werd de vereniging Geschiedenis Beeld en Geluid (GBG) opgericht, met als doel archivariissen en gebruikers van av-media bij elkaar te brengen. De werkgroep Ontsluiting van GBG besloot na een studiedag in februari 1989 alle kennis en ervaring in boekvorm uit te brengen. Dat leidde tot publicatie van een handboek, dat uitkwam in november 1993.¹⁰ Dit boek is bij verschillende opleidingen nog steeds een basisboek.

Inmiddels zijn er overal op nationaal, regionaal en lokaal niveau initiatieven om de audiovisuele media onder de aandacht te brengen van geldschietters en publiek, en om de archivering beter op poten te zetten. Ook onder invloed van ontwikkelingen in het veld veranderen organisaties. Zo verzamelen ze meer soorten audiovisuele media onder hun dak, en gaan instellingen uit verschillende sectoren samenwerken om hun verschillende gedigitaliseerde cultureel-erfgoedbronnen via een ingang voor het onderwijs toegankelijk te maken.

Opleiding

De beroepsgroep av-archivaris is druk doende een eigen identiteit te ontwikkelen. Een duidelijke omschrijving van de vereiste kwalificaties en een opleiding ontbreken op dit moment nog.

Bij diverse gelegenheden en in diverse publicaties is gewezen op het belang van deskundigheidsbevordering.¹¹ Studiedagen, conferenties en publicaties dragen bij aan die kennisvergroting. Ze betreffen echter altijd gespecialiseerde problemen, ze richten zich op een beperkte doelgroep,

zijn beperkt in de tijd, en praktijkgericht, met slechts weinig theorievorming. Ze kunnen het gemis aan een professionele opleiding dan ook niet compenseren. Dit gemis wordt in vele gremia onderkend en op verschillende fronten wordt inmiddels een aanzet gegeven tot een echte opleiding Audiovisuele Archivering.

Vragen over opzet en inhoud van zo'n opleiding begint met het vaststellen voor wie – welke beroepsgroep – de opleiding bedoeld is. Een beroepsprofiel kan hierbij dienen als oriëntatiepunt. De vereisten waaraan iemand moet voldoen die dat beroep uitoefent of in de naaste toekomst wil gaan uitoefenen moeten worden geformuleerd. Welke basiskennis aanwezig verondersteld mag worden, is afhankelijk van de positie of verantwoordelijkheden die iemand heeft in een audiovisueel archief. Voor degenen die de eindverantwoordelijkheid hebben over de audiovisuele collectie en de uitvoering van de archieftaken is academische scholing vereist, voor het middenkader of uitvoerders van specialistischere taken in het algemeen een hogere beroepsopleiding.

De Unesco-publicatie *Curriculum development* geeft aanbevelingen voor het opzetten van curricula die aansluiten op de verschillende beroepsprofielen van de audiovisuele archivaris.¹² Een van de aanbevelingen is dat in de opleiding alle typen audiovisuele media behandeld worden. Aparte opleidingen voor filmarchivaris of geluidsarchivaris worden afgeraden. De opleiding moet een brede basis vormen voor eventuele latere specialisaties. Een andere aanbeveling betreft het integreren van de specialistische audiovisuele archiefvakken binnen de bestaande opleidingenstructuur op het gebied van de verwante vakgebieden, zoals geschiedenis, archief-, bibliotheek- en informatiewetenschappen, mediakunde en techniek. Daarnaast is in het rapport een pleidooi te lezen voor postacademische scholing voor het hoger en middenkader, en voor een opleidingsprogramma voor specifieke archiefwerkzaamheden. Praktijktrainingen, stages, moeten daarvan onderdeel uitmaken. *Curriculum development* signaleert zelf al problemen die zullen spelen bij de uitvoering van de aanbevelingen: een tekort aan opleiders, handboeken, onderwijshulpmiddelen en gedifferentieerde curricula.

In 1998 deed het AMIA Education Committee een onderzoek onder zijn leden om informatie te krijgen over hun opleidingsbehoeften. Op basis van de resultaten zouden vervolgens programma's kunnen worden ontwikkeld en prioriteiten worden gesteld.¹³ Hoewel de respons laag was, werden toch tien aanbevelingen geformuleerd. Prioriteit ligt bij workshops, waarbij onderzocht moet worden of deze in een gestructureerde opzet en met een vaste regelmaat aangeboden kunnen worden en kunnen worden afgesloten met een certificaat of diploma. Afstandsonderwijs heeft duidelijk niet de voorkeur van de respondenten; invoering hiervan behoeft zeker de nodige zorg. Om aan de behoefte aan kennis tegemoet te komen zou de AMIA

moeten bijdragen aan handboeken, brochures en *fact sheets* over speciale onderwerpen. De AMIA-website moet informatie over studiemogelijkheden bevatten en links naar andere bronnen met informatie over opleidingen en stages. Veel steun is er voor het AMIA Scholarship Program, een jaarlijks programma van studiebeurzen waarop ingeschreven kan worden.¹⁴ Aandacht verdient verder vooral het in samenwerking met universiteiten opstellen van een plan voor een stage-programma. Hoewel de meeste respondenten een voorstel voor een academisch opleidingsprogramma steunen, is wel duidelijk dat het volledig ontwikkelen hiervan een langetermijn-project is; een langzame start in samenwerking met universiteiten wordt aanbevolen.

In 1998 is aan het Film and Television Archive van de University of California in Los Angeles (UCLA) met overheidssubsidie een ontwikkeltraject gestart van het academische afstudeerprogramma Moving Image Archive Studies (MIAS).¹⁵ Voor de ontwikkeling werd samengewerkt met twee faculteiten van de universiteit, het Department of Film and Television and the Department of Information Studies. Juist deze samenwerking waarborgt het verbinden van praktijk en een brede theoretische achtergrond. Dit eerste universitaire afstudeerprogramma op dit gebied in Noord-Amerika gaat naar verwachting in het najaar van 2001 van start. Ondertussen worden *graduate seminars* aangeboden. Hoewel in veel gremia de voorkeur wordt uitgesproken om in een op te zetten curriculum geen expliciet onderscheid te maken tussen de verschillende soorten audiovisuele media is het in een zo filmrijke omgeving als Californië begrijpelijk dat filmarchivering nu de aandacht gaat krijgen die ze verdient.

Door de gemeenschappelijke kenmerken harmoniseren in verschillende landen de curricula van opleidingen voor verwante disciplines en be-roepen. Vooral in de methodologie is sprake van convergentie tussen archiefwetenschap en documentatie- en bibliotheekwetenschap. Ook in Nederland is deze ontwikkeling te zien. De opleidingstrajecten Archivistiek A en B van de Nederlandse Archiefschool zijn ondergebracht in het curriculum van de Leerstoelgroep Boek-, Archief-, en Informatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam (UvA), respectievelijk het Instituut voor Media en Informatie Management van de Hogeschool van Amsterdam. In deze opleidingen staat het begrip 'informatie' centraal of, zoals de leerstoelgroep van de UvA het studieprogramma omschrijft: 'Drie vakgebieden met ieder een specifieke eigenheid, verenigd rond één thema: "Informatie die in documenten is vastgelegd".' In deze vernieuwde curricula is echter geen aandacht voor de archivering van audiovisuele media. Daarbij is de tot voor enkele jaren bestaande afstudeermogelijkheid 'Audiovisuele media' aan de hbo-opleiding Informatie, Documentatie en Management

(IDM) in Tilburg gestopt. Toch is er in verschillende opleidingen groeiende aandacht voor de audiovisuele archivering.

Ontwikkelingen in Nederland

Dat er ook in Nederland sprake is van toenemende aandacht voor audiovisuele media als studieobject, blijkt uit de verschillende leerstoelen aan Nederlandse universiteiten. Film- en televisiewetenschappen en geschiedenis vormen een goede basis voor een av-archivaris. De internationaal en ook in Nederland georganiseerde studiedagen en conferenties bieden de (aankomende) av-archivaris aanvullende kennis. Maar zoals eerder aangegeven is een gekwalificeerde brede opleiding op het gebied van audiovisuele archivering gewenst, bij voorkeur ingepast in een van de verwante bestaande opleidingen.

Al vele jaren wordt bij de Stichting Gemeenschappelijke Opleiding (GO) de cursus Audiovisuele Documenten gegeven, als aparte module binnen de opleiding GO-H, 'Beheer van visuele documenten'. Met ingang van het studiejaar 2000-2001 is het opleidingsaanbod van de GO geheel vernieuwd.¹⁶ Naast de twee modulair opgebouwde opleidingen – een op mbo-, de ander op hbo-niveau – worden specifieke cursussen en workshops georganiseerd. De driedaagse cursus Audiovisuele Documenten heeft een plaats gekregen in de Leerroute Collectiebeheerder Visuele Documenten binnen de mbo-opleiding Informatiedienstverlening.¹⁷ De plaatsing van deze leerroute binnen het mbo-opleidingsprogramma roept vraagtekens op, ook bij betrokkenen. Op welke doelgroep richt de opleiding zich nu? Ten eerste zijn er in een audiovisueel archief vele werkzaamheden die, met een goede begeleiding, niet om hooggeschoold personeel vragen. Ten tweede is een belangrijk deel van de doelgroep die men zegt voor ogen te hebben, niet specifiek werkzaam in een audiovisuele omgeving, maar bijvoorbeeld in gemeentearchieven, waar gewerkt wordt met diverse soorten beelddocumenten in een topografisch-historische atlas. De ervaring zal leren hoe dit opleidingstraject zich verder ontwikkelt.

In 1999-2000 organiseerde de GO een speciale cursus AV-archivering, een initiatief van de Kring van Archivarissen in Noord-Brabant en financieel gesteund door de KVAN. De cursus richtte zich vooral op de dagelijkse praktijk van de audiovisuele archivering. Hij bestond uit totaal zes dagen, inclusief één practicumdag, en werd afgesloten met een schriftelijk examen. Vijf verschillende instellingen die zich bezighouden met (aspecten van) audiovisuele archivering verzorgden 'op locatie' een cursusdag. Het beginniveau was hbo Archivistiek of Documentaire Informatie.

Verder waren arbeidservaring binnen archivistiek en affiniteit met audiovisuele documenten en het gebruik van technische middelen vereist. De zestien deelnemers waren afkomstig van archiefdiensten en documentatiecentra uit het hele land. De cursus was een succes en wordt naar verwachting herhaald in het cursusjaar 2000-2001. Ook zijn er plannen voor een applicatiecursus Audiovisueel Archief op managementniveau.¹⁸

De Stichting Archiefschool is inmiddels al jaren in gesprek met mensen uit de audiovisuele archiefsector over het opzetten van een cursus audiovisuele archivering. De Raad van Cultuur oordeelt over een dergelijk initiatief positief; dat mag worden geconcludeerd uit de beoordeling in de *Advies Cultuurnota 2001-2004*: 'Daarnaast ziet de Raad het als taak voor de Archiefschool om het aanleren van vaardigheden op het terrein van audiovisuele media in het lesprogramma op te nemen.' Een projectvoorstel van de Archiefschool met de opzet voor een cursus wordt besproken met de gesprekspartners uit het veld. De Archiefschool stelt de 'procesgebonden informatie' als uitgangspunt in haar opleidingen. Audiovisuele media worden dus in de eerste plaats als archief, dat wil zeggen als neerslag van handelen of werkprocessen, benaderd. Hoewel audiovisuele documenten tot 'archief' in deze traditionele zin kunnen behoren, staat in de eerder beschreven benadering van het archiveren van het audiovisuele erfgoed het audiovisuele 'werk' centraal. Mogelijk levert dit een meningsverschil op met de audiovisuele archiefsector over de opzet van de opleiding. Doelgroep van de cursus zijn diensthoofden in archieven waar (mede) audiovisuele materialen worden beheerd. Dat zijn in ieder geval mensen met archiefkennis die zich bewegen op een beleidsbeslissend niveau. De Archiefschool zet een enquête uit onder de in de *Archiefalmanak* opgenomen instellingen om het animo te peilen voor de opleiding Audiovisuele Archivering. De verwachte kosten kunnen een probleem vormen, zeker als de doelgroep beperkt in omvang blijft. Er wordt rekening gehouden met de bovengenoemde GO-cursussen.

Internationale ontwikkelingen

Behalve het eerder genoemde programma aan de University of California, zijn de volgende erkende av-archiveringsopleidingen het vermelden waard. Het project Archimedia heeft tot doel binnen de Europese Unie een netwerk te vormen van filmarchieven en universiteiten met een 'filmfaculteit'. Ook een aantal Nederlandse instituten en universiteiten is bij dit netwerk aangesloten. Het project ontstond in 1996 op initiatief van het Koninklijk Belgisch Filmarchief en de Universiteit van Parijs III in het kader van het Europese Media II-programma. De partners van het Archi-

media Network hebben een speciaal trainingsprogramma ontwikkeld. Elk jaar biedt Archimedia twee programma's aan: een inleidende cursus en een cursus voor gevorderden. De eerste is bedoeld voor afgestudeerden van universiteiten en biedt 225 uur theorie, verdeeld over modules van drie tot vijf dagen, en 75 uur praktische training in een van de 25 bij het netwerk aangesloten filmlaboratoria en -archieven. Cursisten zijn verplicht het volledige cursusprogramma te volgen. De cursus voor gevorderden bestaat uit een serie seminars, workshops en colloquia. De samenwerking tussen archieven en universitaire experts maakt het mogelijk dat de nieuwste methoden en technologieën een plaats krijgen in de cursussen.¹⁸

Restore Inédits, een technische training en cursus, is tot nu toe één keer georganiseerd, door de Association Européenne Inédits (AEI).¹⁹ Bij deze vereniging, die het behoud en hergebruik van historisch amateur-filmmateriaal wil bevorderen, is onder meer het Smalfilmmuseum aangesloten. Restore Inédits stond in het teken van het behoud, de conservering en het beheer van amateurfilmmateriaal. De cursus werd gegeven in de University of East Anglia in Norwich van 28 juni tot 3 juli 1999 aan het East Anglian Film Archive. De cursus werd mogelijk dankzij een subsidie van de Europese Commissie in het kader van het Raphael-programma. Het intensieve programma was bedoeld voor Inédits-leden. Het accent van de cursus lag op de technische kant, maar ook andere aspecten van materiaalbeheer kwamen aan bod en ook werd aandacht besteed aan de toepassing van nieuwe media. Mogelijk komt de handleiding van de cursus in het Engels en Frans beschikbaar. Of de cursus herhaald wordt of een vervolg krijgt, is niet bekend.

Dat Restore Inédits aan de University of East Anglia werd gehouden was geen toeval. Deze universiteit herbergt een van de grootste regionale filmcollecties in het Verenigd Koninkrijk, het East Anglian Film Archive. In nauwe samenwerking met dit archief biedt de universiteit een Film Archive-afstudeervariant van het Master degree-programma Film Studies.²⁰ Gedurende een jaar krijgen de studenten de gelegenheid om de studie filmgeschiedenis en filmtheorie te combineren met meer praktisch werk bij het East Anglia Film Archive en stage te lopen bij een ander av-archief.

De School of Information Systems, Technology and Management van University of New South Wales in Australië heeft in samenwerking met ScreenSound Australia – het vroegere National Film and Sound Archive – een postacademisch curriculum Audiovisueel Archiefbeheer ontwikkeld, dat via internet kan worden gevolgd.²¹ Er worden drie volledig *web based* cursussen aangeboden: Audiovisual Management, Preservation and Conservation of Audiovisual Materials en Advanced Audiovisual and Multimedia Management. Het geheel vormt een breed opgezette opleiding waarin alle praktische, theoretische en ethische aspecten van het audio-

visueel archiefbeheer worden behandeld, en waarbij alle media aan bod komen, zowel beeld als geluid en zowel analoog als digitaal.

De L. Jeffrey Selznick School of Film Preservation verzorgt een International Program in Archive Training.²² Het programma in het George Eastman House (GEH) in Rochester in de Verenigde Staten is verdeeld over vier kwartalen. De opleiding omvat een basisprogramma waarvan sommige bijeenkomsten samen met de University of Rochester worden gehouden, gastcolleges en workshops door specialisten, praktische training op alle gebieden van het audiovisuele archiefbeheer en excursies. Individuele en groepsopdrachten vormen onderdeel van de examens die tot een diploma leiden. Interessant is het *scholarship* dat het Nederlandse Haghefilm jaarlijks beschikbaar stelt aan een student die het diploma heeft behaald. Deze kan een maand studeren en praktische vaardigheid opdoen in het laboratorium van Haghefilm en daar een korte film van het GEH conserveren.

Door de Engelse Society of Archivists is in 1999 binnen de tweejarige *postgraduate* opleiding Archive Administration een voor afstandsonderwijs geschikte module Audio-visual archives ontwikkeld, waarvan het cursusboek in gedrukte en elektronische vorm beschikbaar is. Het aan de cursus verbonden diploma moet gelijkwaardig zijn aan de diploma's die worden toegekend door Britse universiteiten. Dat is voor een belangrijk deel te danken aan de Film and Sound Group (FSG) binnen de Society of Archivists. De FSG, die is te vergelijken met de sectie Audiovisuele Archieven in de KVAN, verzorgt ook trainingsdagen en workshops als bijscholing van afgestudeerde archivarissen.²³

Slot

Het is duidelijk: volgens de geldende definities is av-archivaris nog geen beroep. Wel is er het afgelopen decennium veel werk gemaakt van deskundigheidsbevordering voor hen die in audiovisuele archieven werkzaam zijn. De overgrote meerderheid van deze initiatieven waren afkomstig uit de branche zelf. Daaruit blijkt een groot verantwoordelijkheidsgevoel ten aanzien van de juiste besteding van de vele gelden die gemoeid zijn met het bewaren en veiligstellen van audiovisueel materiaal. Ook is het eigen initiatief een gevolg van de noodzaak om *Nachwuchs* te kweken, vooral nu traditionele bronnen voor personeel als filmlaboratoria en geluidsstudio's aan het opdrogen zijn als gevolg van de opmars van nieuwe technologieën.

Waar duidelijk, naast studiedagen en workshops, behoefte aan is, is een speciaal opleidingstraject audiovisuele archivering binnen de reguliere opleidingen, en wel op verschillende niveaus. Voor de noodzakelijke

kennisontwikkeling is een opleiding op academisch niveau, waarin verschillende disciplines samenwerken met de audiovisuele archieven cruciaal.²⁴ Pas dan kan aan de belangrijkste eis voor erkenning van het beroep van av-archivaris worden voldaan.

Noten

- 1 R. Edmondson, *A philosophy of audiovisual archiving*, Parijs 1998. De publicatie is als pdf-file te downloaden. Zoek daartoe op titel via 'All documents' op de website: <http://unesdoc.unesco.org/ulis/>.
- 2 Edmondson, *A philosophy of audiovisual archiving*, p.6. Deze definitie is mede gebaseerd op de definities in *Time in our hands*, een publicatie van het National Film and Sound Archive of Australia (1985) en de herziene versie hiervan in de Unesco-publicatie *Legal questions facing audiovisual archives* (1991), p. 8-9.
- 3 Edmondson, *A philosophy of audiovisual archiving*, p.9.
- 4 Zie ook o.a.: Edmondson, *A philosophy of audiovisual archiving*, p. 34-37; F. van der Maden (red.), *Audiovisuele collecties. Handleiding voor het beheer van bewegend beeld en geluid*, Hilversum 1993, p. 173. Zie ook de twee Unesco-uitgaven: *Curriculum development for the training of personnel in moving image and recorded sound archives*, Parijs 1990 en *Audiovisual archives. A practical reader* (onder redactie van H. P. Harrison), Parijs 1997, p. xi. De laatste reader (429 p.), met bijdragen over alle aspecten van het audiovisuele archiefvak is als pdf-file te downloaden, zie noot 1.
- 5 Zie o.a.: B. Kofler, *Legal questions facing audiovisual archives*, Parijs (Unesco), 1991.
- 6 Bovendien zijn, los van de inhoud, audiovisuele dragers als artefacten te beschouwen, en zij kunnen als zodanig zelf ook nog eens museale waarde hebben.
- 7 Zie: Kofler, *Legal questions facing audiovisual archives*.
- 8 De Nederlander Rolf Schuurisma, die een belangrijke rol speelde in de geschiedenis van Stichting Film en Wetenschap (inmiddels opgegaan in het Nederlands Audiovisueel Archief), was een van de oprichters van de IASA.
- 9 Zie: Edmondson, *A philosophy of audiovisual archiving*; Kofler, *Legal questions facing audiovisual archives*; (Unesco) *Curriculum development for the training of personnel in moving image and recorded sound archives*.
- 10 F. van der Maden (red.), *Audiovisuele collecties. Handleiding voor het beheer van bewegend beeld en geluid*, Hilversum 1993.
- 11 Uit de Nationale Inventarisatie Audiovisuele Collectie Nederland bleek dat ruim de helft van de ondervraagde instellingen behoefte heeft aan deskundig advies en ondersteuning bij het beheer van av-collecties. Zie: M. Lauwers, *Horen zien en zwijgen. Conclusies van de Nationale Inventarisatie Audiovisuele Collecties*, Hilversum 1999; A.T.P. Oosterbaan, 'Audiovisuele collecties. Een bron van vreugde, vermaak en zorg?', in: *Od*, jg. 53, januari 1999, p. 12-17.

- 12 'Recommended standards for training', in: *Curriculum development*, p. 19-39. In andere hoofdstukken worden voorstellen gedaan voor organisatie en uitvoering van opleidingsprogramma's.
- 13 Zie voor achtergrondinformatie: http://www.amianet.org/o6_education/o6d1_Survey.html. Ook de volledige vragenlijst, resultaten en aanbevelingen zijn hier te vinden.
- 14 In 2000 zijn drie beurzen toegekend: de CFI Sid Solow Scholarship, de Mary Pickford Scholarship en de Sony Pictures Scholarship. De beurzen zijn bedoeld voor studenten afgestudeerd in film- of televisiewetenschappen, bibliotheek- of informatiewetenschappen, archiefbeheer, museologie of een verwant vakgebied en die een carrière ambiëren in de filmarchivering. De Eastman Kodak Company heeft in samenwerking met de AMIA de jaarlijkse Kodak Fellowship in Film Preservation ingesteld.
- 15 Het opzetten van het studieprogramma werd gesubsidieerd door het US Department of Education's Fund for the Improvement of Post-Secondary Education (FIPSE). Het programma beantwoordt aan een nationale prioriteit binnen de filmwereld om nieuwe generaties archiefprofessionals op te leiden, aldus verwoord in het rapport van de Library of Congress: *Redefining film preservation. A national plan*. Daarin staat als 'recommendation 4.11' vermeld: 'Educating Film Preservationists: Create a systematic graduate program for educating new film preservation professionals and continuing education opportunities for those already in the field.' Zie voor meer informatie: <http://www.cinema.ucla.edu/content/MIAS.html>.
- 16 Zie voor informatie over de Stichting Gemeenschappelijke Opleiding in Den Haag en het opleidings- en cursusaanbod: op <http://www.stichting-go.nl>.
- 17 Sectie AVA Nieuwsbrief, nummer 2, zomer 2000, p. 2.
- 18 Zie voor meer informatie: http://www.ledoux.be/archimedia/main_en.htm.
- 19 Zie voor meer informatie over de AEI: <http://www.smalfilmmuseum.nl>.
- 20 Zie voor meer informatie over deze opleiding: <http://www.uea.ac.uk/eas/fs/fscourse/mafsarch.htm>.
- 21 Zie <http://www.silas.unsw.edu.au/silas/distedu.htm>. Op de website is uitvoerige informatie te vinden en er kan een demo worden bekeken.
- 22 Zie voor uitgebreide informatie: http://www.eastman.org/16_preserv/16_index.html.
- 23 Zie voor informatie over de Society of Archivists: <http://www.archives.org.uk/>. De Film and Sound Group heeft ook een eigen website: <http://www.pett-archiv.org.uk/fsgmain.htm>.
- 24 Zie ook: G. Lukow, 'Beyond "On-the-job". The education of moving image archivist. A history in progress', in: *Film History*, vol. 12 nr. 2 2000. Lukow ziet het UCLA-model voor het MIAS-programma als hoopvol voorbeeld. Zie voor een gewijzigde en ingekorte versie van dit artikel: 'Education, training and careers in moving image preservation', op: http://www.amianet.org/11_Information/Information.html.